

τέρους τὴν ἡλικίαν. Ἡ φυσικὴ περιέργεια καὶ ἡ ἐλπίς τῆς ὠφελείας ἢ ἡδονῆς, τὴν ὁποίαν φαντάζεται ὅτι θέλει ἀπολαύσει, κάμνει αὐτὸν νὰ μιμῆται τὰς πράξεις τῶν ἄλλων. Ἴδου διὰ ποίαν αἰτίαν εἶναι τόσον μεταδοτικὰ τὰ παραδείγματα τῶν πατέρων, τῶν βασιλέων, τῶν ἀρχόντων, τῶν πλουσιῶν καὶ ἀπλῶς πάντων ἐκείνων, ὅσοι ἔχουσιν ὑπόληψιν, ἢ δύναμιν. Ὁ Βεσπασιανὸς ἐκαθάρισε τὴν Ῥώμην ἀπὸ πολλῶν κακιῶν, οὐ μόνον διὰ τῶν φρονίμων νόμων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν παραδειγμάτων τῆς ζωῆς αὐτοῦ· ὁ Νέρων εἶχε διαφθείρει αὐτὴν παντάπασι διὰ τῶν παραδειγμάτων τῆς διεφθαρμένης κατὰ πάντα ζωῆς αὐτοῦ. Ὀλίγοι εἶναι οἱ ἱκανοὶ νὰ κρίνωσιν ἀφ' ἐαυτῶν τὰ πράγματα καθ' ἑαυτά, καὶ οὕτω νὰ ἐπαινῶσι μὲν καὶ νὰ πράττωσι τὰ ὅντως ἄξια ἐπαίνου, νὰ καταφρονῶσι δὲ καὶ νὰ φεύγωσι τὰ ἐναντία.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συμπεραίνεται, ὅτι τὸ λογικὸν εἶναι μὲν δευτέρα πηγὴ ἠθικότητος εἰς τὸν ἄνθρωπον, δύναται νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν, καὶ νὰ προτιμᾷ τὸ πρῶτον μᾶλλον παρὰ τὸ δεύτερον, πλὴν μέχρι τινός, καὶ τοῦτο, ὅταν λάβῃ ἐξ ἀρχῆς ὀρθὴν διδασκαλίαν καὶ ἀνατροφὴν, καὶ ἔξη πρὸ ὀφθαλμῶν καλὰ παραδείγματα. Ἐπειδὴ δὲ τοιαύτη μόρφωσις εἶναι σπανιωτάτη, καὶ σχεδὸν ἀδύνατος νὰ δοθῇ καὶ νὰ διαμείνῃ εἰς ἔθνος ὁλόκληρον, βλέπομεν καὶ ἐντεῦθεν πόσον ἀναγκαῖα εἶναι εἰς τὴν φυσικὴν καὶ πολιτικὴν ἀτέλειαν τοῦ ἀνθρώπου μία ἀρχὴ ἠθικότητος πάντοτε καθαρὰ, ἰσχυρὰ, ἄπταιστος καὶ ἀδιάφθορος, ἥγουν αὐτὸς ὁ Θεός, ὁ μόνος ἀνενδεὴς καὶ ἀπαθὴς Κύριος καὶ κριτὴς πάντων τῶν ἀνθρώπων· καὶ ἡ ἀληθινὴ πίστις εἰς τὸν Θεόν, ἥτις εἶναι ἡ χριστιανικὴ.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

*Φυσικὴ καὶ οὐσιώδης διαφορὰ τῶν ἀνθρωπίνων  
ἠθικῶν πράξεων.*

Ἐκ τῶν προειρημένων συμπεραίνεται, ὅτι ἀρετὴ καὶ κακία δὲν εἶναι λέξεις κεναί, ἀλλὰ φανερόνουςι τῶντι οὐσιώδη διαφορὰν πράξεων. Πάντα τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ ὄντα ἔχουσι διαφορὰς, ἃς διακρίνομεν τὰς μὲν ἐνστιγματικῶς, τὰς δὲ ἐξετάζοντες καὶ παραβάλλοντες αὐτὰς πρὸς ἀλλήλας. Ὡς τὸ πῦρ διαφέρει τοῦ ὕδατος, καὶ ὁ χρυσοῦς τοῦ μολύβδου, οὕτω καὶ ἡ ἀγάπη διαφέρει τοῦ μίσους, ἢ δικαιοσύνη τῆς ἀδικίας, καὶ πᾶν εἶδος ἀρετῆς ἀπὸ παντὸς εἶδους κακίας. Διὰ τοῦτο ἔλαβον καὶ διάφορα ὀνόματα ἀνάλογα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὴν φύσιν αὐτῶν (1).

(1) Μὴ τὴν κακίαν οἶσθε μᾶλλον τῆς ἀρετῆς ὠφελεῖν, τὸ δ' ὄνομα ἀτυχέστερον ἔχειν, ἀλλ' ὥσων περ ὀνομάτων ἕκαστα τῶν πραγμάτων τετύχηκε, τοιαύτας ἡγείσθε καὶ τὰς δυνάμεις αὐτῶν εἶναι. (Ἰσοκράτης.)